

ОСОБЛИВОСТІ ЗАТВЕРДЖЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ПЛАНУ МАРШАЛЛА

**Нестор О.Ю., к.е.н., науковий співробітник відділу регіональної фінансової
політики, Державна установа «Інститут регіональних
досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України»**

Постановка проблеми. План Маршалла, або ж Програма відновлення Європи після Другої світової війни у 1948-1952 рр. був успішним проектом США з далекосяжними позитивними наслідками. Зважаючи на це, доцільно детальніше розглянути особливості його затвердження та впровадження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аспекти впровадження й реалізації Плану Маршалла досліджували як закордонні, так і вітчизняні учені вчені, серед яких Machado V. F., Padoan P. C., Sorel E., Богдан Т.П., Геєць В. М., Кістерський Л. Л. та інші.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є аналіз затвердження та впровадження Плану Маршалла, або ж Програми відновлення Європи.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про реалізацію Плану Маршалла, що був однією з ключових подій 1914-1990 років та сформував безпрецедентну схему державної співпраці, неможливо оминати увагою ті зусилля, яких вимагало його затвердження. Державний департамент під наглядом заступника міністра Роберта Ловетта, почав працювати самостійно та спільно з різними міжвідомчими робочими комітетами виконавчої влади, збираючи економічну та фінансову інформацію. Програма відновлення Європи, що була б прийнятною для Конгресу, передбачала величезний обсяг знань, а також надійну основу для прогнозування витрат. Результатами великих зусиль з дослідження, документування та аналізу під керівництвом Чарльза Кіндлбергера, Пола Нітце та інших стали легендарні «Коричневі книги». Урядовці вирішили зібрати забагато, а не замало статистики та просто завалили скептично налаштованих конгресменів товстими детальними дослідженнями країн у контексті товарів, платіжного балансу та торгівлі.

Після виступу міністра Маршалла в Гарварді президент Трумен також призначив три двопартійні урядові консультативні групи для вивчення доцільності масової іноземної допомоги Європі: комітет для оцінки впливу на природні та національні ресурси Америки (очолив Джуліус Круг, міністр внутрішніх справ), Президентську раду економічних радників для дослідження наслідків для здоров'я вітчизняної економіки (на чолі з головою Едвіном Норсом), та Комітет президента з питань іноземної допомоги, що складався зі списку видатних американців, на чолі з міністром торгівлі Авереллом Гарріманом для перегляду пропозиції СЕЕС і визначення межі та відповідної форми ідей Маршалла. Скільки, наприклад, Сполучені Штати могли б витратити без загрози банкрутства?

Сучасники вважали комітети Круга та Норса другорядними гравцями щодо створення основи та впливу на Конгрес і пресу. Проте третій комітет, більш відомий як «Комітет Гаррімана», мав «дуже велике значення». Працюючи з кінця серпня 1947 року до публікації результатів на початку листопада, він негласно співпрацював з робочими групами Державного департаменту та використовував їхній досвід. Його основні висновки про те, що європейська самопомога є обов'язковою, витрати не є непомірними, а «нова» Європа «зі спільним економічним ринком і сильними політичними зв'язками» має замінити «стару, розрізнену довоєнну Європу», були дуже схвально зустрінуті. Остаточна доповідь Комітету Гаррімана більше, ніж будь-який інший урядовий документ, привернула пресу до справи відновлення Європи.

Комітет Гаррімана складався з близько двадцяти членів. Представляючи бізнес, робочу силу та наукові кола, його персонал «викликав довіру» в Конгресу, якому в основному бракувало довіри до Державного департаменту.

У визначеній адміністрацією Трумена місії пробудження американської громадськості від ізоляціоністського сну генерал Маршалл подав приклад та почав серію виступів від узбережжя до узбережжя перед різними аудиторіями (торгові палати, церковні групи, бізнес-ради, університетські факультети, студентські організації, асоціації фермерів і жіночі клуби тощо) з метою

забезпечення підтримки людей у 1947-1948 рр. Бездоганна репутація та позапартійність надзвичайно йому допомогли. Однак, були бізнесмени та конгресмени, яких не переконали ні промови, ні престиж Джорджа Маршалла. Змінити їхню точку зору з ізоляціоністської на інтернаціоналістську допоміг особистий досвід. Наприкінці літа та восени 1947 року чимало високопоставлених осіб (наприклад, представників і сенаторів), вирушили до Європи для того, щоб особисто оцінити нещастя континенту. Ці безпосередні спостереження глибоко зворушили їх, оскільки перевищували за силою будь-які абстракції, які творці плану Маршалла могли обговорювати у США.

Для подолання несприятливих внутрішніх настроїв щодо плану Маршалла спеціальний «Громадянський комітет для Плану Маршалла з допомоги відновленню Європи» (“Citizens’ Committee for the Marshall Plan to Aid European Recovery” (CCMR)) ініціював масштабне перевиховання нації. Заснований наприкінці жовтня 1947 року видатними ліберальними східними інтернаціоналістами та членами Ради з міжнародних відносин, CCMR мав свою штаб-квартиру в Нью-Йорку, офіс у Вашингтоні й регіональні та місцеві відділення в таких місцях, як Балтімор і Філадельфія. Звідти він розпочав масову, добре організовану кампанію на несприятливі внутрішні настрої щодо плану Маршалла [1].

Президент Трумен, держсекретар Маршалл та їхні радники прийняли мудре рішення залучити громадян до проведення амбітної, безпрецедентної державної політики, перш ніж від свого імені зобов’язати націю пожертвувати грошима та робочою силою. Для забезпечення підтримки плану Маршалла у США потрібні були переконливі аргументи. Ті, якими користувався Громадянський комітет, апелювали, іноді без розбору, до американського ідеалізму, егоїзму та ідеології. Переважали гуманітарні та економічні причини, а ідеологічні міркування зачіпалися набагато рідше, принаймні до тривожних подій лютогового заколоту 1948 р. у Чехословаччині. До цього згадувалося, але не наголошувалося те, що план Маршалла може служити «оплотом проти комунізму» [2; 3].

Інтенсивна п'ятимісячна кампанія обговорень, дебатів і переконань принесла плану Маршалла широку громадську підтримку. Звичайно, готовність адміністрації Трумена багато в чому поступитися занепокоєнням і упередженням Конгресу в спільній розробці остаточної, компромісної версії законопроекту ERP забезпечила додаткові голоси. Конгрес завжди брав активну участь у процесі розробці остаточної версії законопроекту ERP, і до законодавчих актів внесли чимало правок Конгресу: керувати програмою не буде лише Державний департамент, її директором буде поважний бізнесмен із приватного сектору, асигнування будуть виділятися на один рік та лише за умови щорічних перевірок того, як витрачаються гроші, будуть надані керівні принципи та гарантії щодо виплати коштів, буде відмовлено в допомозі комуністичним урядам, будуть потрібні допоміжні партнерські фонди та використано американське судноплавство. Коли Палата представників і Сенат схвалили Закон про іноземну допомогу, навколо нього об'єдналися потужні групи інтересів та було досягнуто справжнього консенсусу з народом, пресою, Конгресом та адміністрацією президента, об'єднаними та відданими одній політиці [1].

Американці з зацікавленням та готовністю прийняли план Маршалла завдяки тривалим, відкритим дебатам та жорстким обговоренням в Конгресі. Тобто, можемо стверджувати, що пропагандистська кампанія, котра мала на меті залучити до прийняття плану Маршалла як простих громадян, так і еліту, все ж була ефективною.

Список використаних джерел

1. Machado B. F., In Search of a Usable Past: The Marshall Plan and Postwar Reconstruction Today. The George C. Marshall Foundation. 2007. 186 с.
2. Reynolds D. The European Response. Foreign Affairs. №76. 1997. С. 177.
3. Maier C. S. From Plan to Practice: The Context and Consequences of the Marshall Plan. Harvard Magazine. №99. 1997. С. 42–43.